

УДК 336.7

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Ю. Ю. Клим'юк

студентка 2 курсу, група ФІН-21, навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Науковий керівник – к.е.н., доцент Н. М. Кондрацька

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану та структури банківської системи України. Особливу увагу приділено вивченню причин неплатоспроможності вітчизняних банків та пошуку шляхів зменшення проблемних активів, що позитивно вплине на діяльність як окремої фінустанови, так і банківської системи в цілому. Ключові слова: банківська система, банківські установи, активи, кредити фізичним та юридичним особам, кредитний портфель, проблемні активи.

Статья посвящена исследованию современного состояния и структуры банковской системы Украины. Особое внимание уделено изучению причин неплатежеспособности отечественных банков и поиску путей уменьшения проблемных активов, что положительно повлияет на деятельность как отдельного финучреждения, так и банковской системы в целом.

Ключевые слова: банковская система, банковские учреждения, активы, кредиты физическим и юридическим лицам, кредитный портфель, проблемные активы.

The article is devoted to the study of the current state and structure of the banking system of Ukraine. Particular attention is paid to the study of the reasons for the insolvency of domestic banks and the search for ways to reduce problem assets, which will positively affect the activities of both an individual financial institution and the banking system as a whole. Keywords: banking system, banking institutions, assets, loans to individuals and legal entities, loan portfolio, problem assets.

Банківська система України відіграє важливу роль у формуванні ринкових відносин, створенні відповідної інфраструктури, посиленні процесів стабілізації та впровадженні структурних змін в економіці. Високий ступінь уразливості та чутливості банківської системи до тенденцій глобалізації світової економіки, а також до внутрішніх особливостей економічного та соціального розвитку країни, дає можливість показати надзвичайну важливість та пріоритет подолання проблем, які виникають у банківському секторі, без ефективного функціонування якого неможливо національній економіці вийти на траєкторію сталого зростання та забезпечення належного рівня процвітання. Таким чином, ефективна робота банківської системи є ключем до нормального життя всього економічного організму країни.

Значний внесок у дослідження та розробку питань теорії і практики функціонування банківської системи здійснили зарубіжні вчені: Дж. М. Кейнс, М. Фрідмен, Й. Шумпетер, А. Пігу, Дж. Сінкі, П. Роуз. Питанням даної тематики присвятили свої праці такі вітчизняні вчені-економісти, як А. Гальчинський, О. Барановський, О. Васюренко, О. Дзюблюка,

В. Кротюка, І. Лютий, Б. Луців, В. Міщенко, А. Мороз, В. Суторміна, Л. Примостка, Р. Тиркало, М. Пуховкіна, М. Савлук.

Основним завданням статті є дослідження сутності та основних показників діяльності банківської системи України в умовах фінансової нестабільності, виявлення проблем та обґрунтування перспектив подальшого її розвитку.

Банківська система виступає як складна, внутрішньо організована та динамічна система, що включає комплекс різноманітних банківських інституцій, діяльність яких законодавчо регламентована і спрямована на обслуговування потреб економіки та суспільства, а також забезпечення фінансової стабільності країни [1].

Дослідження розвитку банківського сектору України за період 2017–2020 р. показують, що фактично в історії вітчизняних банків 2018–2019 рр. були найскладнішими. Ускладнення почалися із загостренням політичної ситуації у 2014 році, що спровокувало зменшення зовнішнього та внутрішнього попиту, значне скорочення виробництва у великих галузях економіки, девальваційні процеси, купівлю валюти та виведення грошей з банківського сектору. Упродовж 2017–2020 років банківський сектор України зіткнувся з низкою проблем, більшість з яких є загальноекономічними, а деякі породжені необдуманною політикою Національного банку України.

Варто відзначити, що кількість банків в Україні протягом останніх п'яти років скорочується. Станом на 1 січня 2020 року в Україні діяло 73 платоспроможних банки, з них 48 приватних, 20 іноземних, 5 державних, що на 9 банків менше ніж у 2017 році (рис. 1).

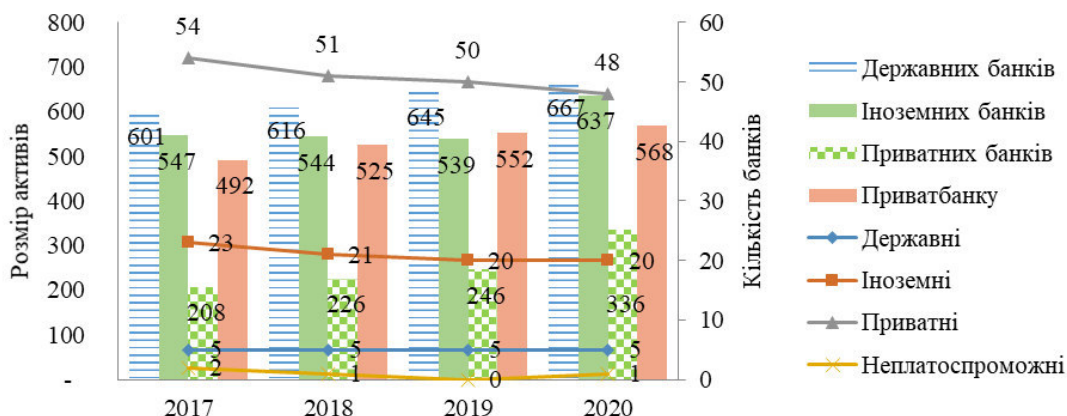


Рис. 1. Кількість та розмір активів банків в Україні у період з 2017–2020 рр.

Примітка: побудовано за даними НБУ [4].

Загалом кількість структурних підрозділів банків також знизилась, станом на 01.01.2020 вона становила 7134 тис. одиниць структурних підрозділів банків, що на 2355 тис. одиниць структурних підрозділів менше ніж у 2017 році. Також частка державних банків у 2017 році становила 6,0%, у 2020 році 6,8%. Ці тенденції, з одного боку, можна вважати позитивними з огляду на реальне зростання рівня платоспроможності складових банківського сектору. В іншому випадку такі дії державного регулятора лише підривають довіру до всього банківського сектору України.

Як бачимо, простежується чітка тенденція до зменшення кількості платоспроможних банків. Водночас, кількість державних банків протягом усього часу залишається сталою, внаслідок чого зростає їх питома вага у загальній структурі фінансових установ. У неплатоспроможних банках вводиться тимчасова адміністрація з подальшим анулюванням банківської ліцензії та ліквідація їх Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Спостерігається також тенденція до зменшення кількості банків з іноземним капіталом: якщо станом на 01.01.2016 їх кількість становила 41, то у 2019 році – лише 35. З накладанням

санкцій Національним банком на українські банки з російським державним капіталом заборонено здійснювати будь-які фінансові операції зокрема, заборона на: пряме та/або непряме виконання будь-яких активних операцій; виплата дивідендів, відсотків, погашення позик, депозитів, коштів з кореспондентських рахунків, субординованого боргу; розподіл прибутку та капіталу [2].

Аналіз діяльності банківської системи України у період 2017–2020 рр., показав, що частка активів державних банків у 2020 році, порівняно з 2017 роком знизилась на 2,3%, хоча їх обсяг збільшився на 66 млрд грн, частка активів іноземних банків у 2020 році, порівняно з 2017 р., зменшилась лише на 0,8%, хоча їх обсяг звільнився на 90 млрд грн. Частка активів Приватбанку у 2020 році, порівняно з 2017 роком знизилась на 0,9%, хоча їх обсяг збільшився на 76 млрд грн, та лише частка активів приватних банків у 2020 році перевищила показник 2017 року на 3,9%, відповідно їх обсяг зріс аж на 128 млрд грн. Однією із причин загального збільшення активів стало збільшення портфеля ОВДП та похідних фінансових інструментів Приватбанку. Крім того, не менш важливими причинами коливань вартості активів банківських установ у досліджуваній період були виведення деяких комерційних банків з ринку, зменшення кількості працюючих кредитів та коливання курсу національної валюти [3].

Як показав проведений аналіз, значну питому вагу у кредитних портфелях банків займають проблемні активи (NPL), тобто кредити, за якими виплату відсотків та основної суми боргу прострочено на 90 і більше днів. У такому випадку за несумлінних позичальників, які не розраховуються за свої борги, платять інші позичальники. Через це фінансові установи змушені підвищувати процентні ставки за кредитами для усіх клієнтів, що значно обмежує кредитування і гальмує економічне зростання. На рис. 2 графічно відображено відношення обсягу кредитного портфеля банківського сектору до обсягу NPL в Україні у 2021 рр.

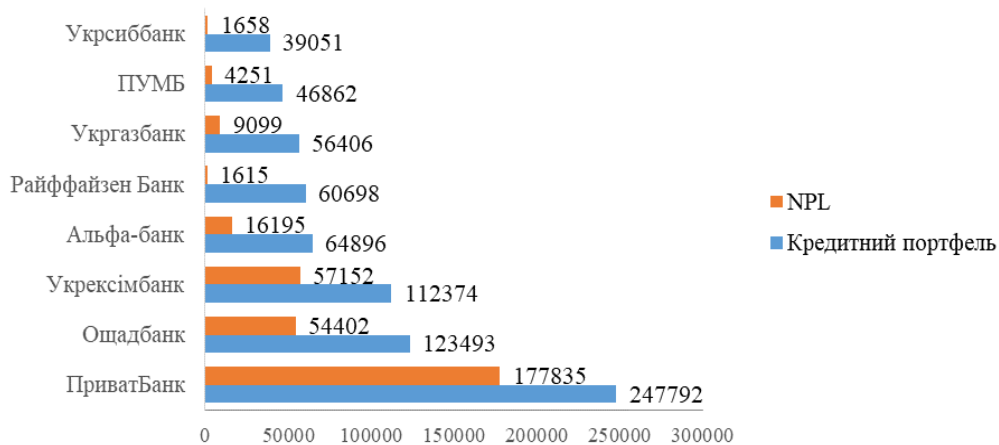


Рис. 2. Обсяг NPL у кредитному портфелі банків у 2021 рр.

Примітка: Побудовано за даними НБУ [4].

Загалом поточна банківська ситуація характеризується низькою активністю кредитних операцій. Оскільки кредитування є основною специфікою банківського сектору, найбільшу частку в активах банків займають валові кредити надані суб'єктам господарювання, частка яких станом на 01.01.2020 р. становила 46,77% [5]. Одними з найсуттєвіших факторів, що впливали на вирішення проблем щодо NPL є низький рівень розвитку NPL-ринку, спричинений недосконалістю законодавчого регулювання на рівні захисту прав кредиторів та податкових аспектів. Недоліки законодавства спричинили податкове навантаження на банки, у випадку продажу кредитних портфелів вони обмежили можливості стягнення і роботи з проблемними активами.

Таким чином, серед найбільш вагомих тенденцій розвитку банківської системи в Україні у період 2017–2020 рр. можна виділити наступні: скорочення кількості банківських установ; зростання частки державних банків в структурі активів банківської системи; підвищення розміру загальних активів банків; зниження частки наданих валових кредитів суб'єктам господарювання; зниження частки наданих валових кредитів фізичним особам; недоотримання прибутку від NPL [6; 7; 8]. При цьому для відновлення кредитування економіки особливу увагу необхідно приділити іпотечному кредитуванню, зниженню частки NPL у портфелі банків, збільшенню обсягу надання чистих банківських кредитів суб'єктам господарювання та фізичним особам.

Болючим питанням для системи залишається велика частка непрацюючих кредитів, токсичних активів, тому для кращого функціонування фінустанов і для активізації кредитування вкрай важливо, щоб рівень проблемних кредитів знизився хоча б до 30–40%, а також щоб всі токсичні кредити були покриті резервами. На нашу думку, позбутися проблемного кредиту можна шляхом реструктурування, продажу чи списання. Кредит можна перетворити з NPL на PL, запропонувавши позичальнику вигідні умови, продати борг з дисконтом іншій установі або списати, якщо за ним стягнене забезпечення чи повернення боргу неможливе. У випадку, якщо повернути борг неможливо, банк може списати його за рахунок резерву. Отже, для скорочення частки NPL в українських банках необхідно вирішувати питання проблемної заборгованості, а не збільшувати частку кредитного портфелю, оскільки загальний обсяг кредитного портфелю у 2017–2021 рр. майже не змінився. Перш ніж визнавати банки неплатоспроможними і відправляти їх до ФГВФО можна продати банк новим інвесторам, перетворити його на фінансову компанію, передати портфель проблемних кредитів банку в спеціальну колекторську компанію, щоб максимально звільнити банк від непрацюючого портфеля. Водночас здійснюючи списання боргу, банк зобов'язаний вжити заходів для повернення витрачених коштів до резерву. З цією метою необхідно врегулювати питання колекторської діяльності щодо повернення боргу та співпрацювати лише з тими компаніями, що входять до Реєстру колекторських компаній. Позитивним в цьому плані є прийняття закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості» [9].

В цілому, банківська система України сьогодні переживає складний етап. Невирішені проблеми попередніх економічних криз та політичних подій продовжують негативно впливати на банківський сектор України, що може призвести до його неефективності та нестабільності. Важливою є координація кредитної політики, збільшення розміру активів та підвищення платоспроможності, що впливатиме на формування сприятливого середовища для ефективного функціонування банків як основних фінансових посередників розвитку економіки країни.

1. Банківська система : навч. посіб. / Ситник Н. С., Стасишин А. В., Блащук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О. ; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с. 2. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III від 07.12.2000 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>. (дата звернення: 01.11.2021). 3. Федевич Л. С., Ливдар М. В., Межирицька Я. В. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. № 21. С. 21–27. 4. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 01.11.2021). 5. Андрейків Т. Я., Кицун С. М., Курят О. О. Банківська система України та її роль у розвитку реального сектору економіки. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2019. Вип. 58. 136 с. 6. Коваленко В. В., Радова Н. В. Моніторинг фінансової стабільності банківської системи України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 2 (19). С. 321–330. 7. Яковенко К. А. Фінансова стабільність банківської системи та напрями її забезпечення в сучасних умовах. *Сучасний стан та перспективи розвитку фінансової системи України* : зб. наук. праць IX Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Вінниця : Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2020. С. 287–234. 8. Гура О. Л., Крижановський О. О. Проблеми та перспективи функціонування банківської системи в Україні. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/54.pdf (дата звернення: 01.11.2021). 9. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-%D1%96%D1%85#Text> (дата звернення: 01.11.2021).